

**Arbogids
Monumentenwacht
Nederland**

Inhoud

Voorwoord.....	4
Inleiding	4
Beeldschermwerk en werkplekinrichting	4
Biologische agentia en hygiëne	5
Stof.....	5
Brandveiligheid	5
Algemeen.....	6
Wat te doen bij brand?.....	6
EHBO.....	6
Fysieke belasting.....	6
Tillen en dragen	7
Duwen en trekken	7
Trillingen en schokken	7
Repeterende handelingen	7
Staand werk.....	7
Werkhoudingen	7
Voorschriften werkplek	7
Ideale werkhouding	8
Geluid	8
Wetgeving geluid	8
Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM).....	9
Essentiële gezondheids- en veiligheidseisen	9
Drie risicocategorieën.....	9
Categorie 1.....	10
Categorie 2.....	10
Categorie 3.....	10
Gebruiksvoorschriften en technische documentatie	10
Toezicht en handhaving.....	11
Verschillende soorten persoonlijke beschermingsmiddelen.....	11
Bijzonderheden openbare weg.....	11
Psychosociale arbeidsbelasting (PSA).....	11
Solo inspectie.....	12
Transport en transportmiddelen	12
Vertrouwenspersoon.....	12
Weersomstandigheden	12
Werken in besloten ruimtes	13
Zon en warmte.....	13
Neerslag.....	13
Lage temperaturen	13

Wind	14
Werken met elektrisch (hand)gereedschap	14
Algemene veiligheidsrichtlijnen voor elektrisch handgereedschap	14
Werken met gevaarlijke stoffen	14
Risico gevaarlijke stoffen	15
Maatregelen om risico's te beperken	15
Werken op hoogte	15
Valbeveiliging	15
Toegangs- en positioneringstechnieken met lijnen	15
Ladders	17
Abseilen/afdalende	17
Hoogwerkers	18
Drones	18
Elektronische magnetische velden (EMV)	18
Bijlagen	19
Bijlage 1: Taak Risico Analyse (TRA)	19
Bronnen	20

Voorwoord

Erfgoedhuis Zuid-Holland heeft op verzoek van Monumentenwacht Nederland een Arbogids samengesteld ten behoeve van de Monumentenwachtenorganisaties in Nederland. Voor de totstandkoming van deze gids is gebruik gemaakt van diverse bestaande documenten en openbare bronnen, zie bronnenlijst. Het Erfgoedhuis Zuid-Holland is niet aansprakelijk voor de inhoud, actualiteit en het functioneren van websites van derden. Gebruikers kunnen geen aanspraak maken op de juistheid en volledigheid van de inhoud.

Inleiding

Deze Arbogids is opgesteld om voor de Monumentenwacht Nederland de werkrisico's zo veel mogelijk preventief te beperken en duidelijkheid te verschaffen over regels met betrekking tot arbeidsomstandigheden en veilig werken. Deze Arbogids kan gebruikt worden als handleiding en naslagwerk op Arbogebied bij het uitvoeren van bouwkundige inspecties aan monumentale panden.

De Arbogids is gebaseerd op de [Nederlandse Arbowetgeving](#). De Arbowet heeft als doel de veiligheid en gezondheid van werknemers zoveel mogelijk te beschermen en het welzijn zoveel mogelijk te bevorderen. Specifieke arbo- en veiligheidsregelgeving met betrekking tot het werk aan monumenten kan worden verkregen via het Inspectiehandboek. Een andere bron van informatie is het [Bouwbesluit van de Overheid](#). Deze bronnen kunnen als verdieping en achtergrondinformatie worden geraadpleegd.

Van alle werknemers wordt verwacht dat zij een inschatting maken van de risico's en gepaste maatregelen treffen voorafgaand aan de inspectie. Ook moet men zich aan de Arbowetgeving en vastgestelde voorschriften houden. Voor een Taak Risico Analyse (TRA) uit en neem daarnaast de arbeidshygiënische strategie in acht, zie bijlagen.

Beeldschermwerk en werkplekinrichting

In de wet is geregeld dat werkgevers moeten zorgen dat beeldschermwerk geen gevaar oplevert voor de veiligheid en gezondheid van werknemers. In het Arbobesluit staat dat beeldschermwerk op gezette tijden afgewisseld moet worden met ander werk of met een pauze om de belasting van het werken met een beeldscherm te verlichten. Daarnaast moeten werknemers de gelegenheid krijgen een oogonderzoek te ondergaan voordat zij met beeldschermwerk beginnen of wanneer zij oogklachten ontwikkelen. Heeft een werknemer een leesbril nodig om beeldschermwerk te verrichten, moet de werkgever de aanschafkosten van deze bril vergoeden.

De werkgever moet zorgen voor een zo gezond mogelijke en veilige werkplek voor de werknemer. Ook de inrichting van de werkplek dient aan de persoonlijke eigenschappen van de werknemer te worden aangepast. Dit geldt ook voor de thuiswerkplek.

Biologische agentia en hygiëne

Met het begrip 'biologische agentia' wordt verschillende micro-organismen bedoeld. Het zijn kleine levende organismen, zoals virussen, bacteriën, schimmels of parasieten die een infectie, allergie of vergiftiging kunnen veroorzaken. Omdat biologische agentia een risico kan vormen voor de gezondheid, moeten er goede maatregelen worden getroffen zodat er gezond en veilig gewerkt kan worden.

Technische maatregelen.

- Afscherming: zorg dat het agens niet in aanraking komt met je huid en dat je het niet kunt inademen.

Hygiënische maatregelen.

- Gedrag: geen hand geven of in je ogen wrijven.
- Handen wassen na de werkzaamheden en zéker voor het eten.
- Douchen bij ernstige vervuiling.
- Contacten vermijden.

Persoonlijke beschermingsmiddelen.

- Afscherming huid: draag handschoenen, kleding, schort en juiste categorie veiligheidsschoenen.
- Afscherming ogen: draag een veiligheidsbril en gezichtsscherm.
- Afscherming ademwegen: draag een masker of mondkapje (mond/neus).

Stof

Stof is een verzamelnaam voor allerlei deeltjes van minder dan een halve millimeter groot die in de lucht om ons heen voorkomen. Enkele stofsoorten waaraan inspecteurs tijdens hun werk kunnen worden blootgesteld zijn: kwartsstof (komt vrij bij het bewerken van steenachtig materiaal), asbestvezels, stof van vogeluitwerpselen en algemeen stof.

Blootstelling aan stof komt o.a. voor in de volgende situaties:

- In kapconstructies.
- Onder vloeren.
- In langdurig leegstaande panden.
- Tijdens het beklimmen van en werken op daken en goten.
- In torens.
- Tijdens slijp- en schoonmaakwerkzaamheden.
- In opslagruimtes, zoals schuren.

Je moet alert zijn op de gevaren van stof. Dit kan biologische agentia en/of inmiddels verboden verdelgingsmiddelen bevatten.

Brandveiligheid

Een brand kan onherroepelijke gevolgen hebben voor de veiligheid en gezondheid van mensen die in het gebouw werken, de buurtbewoners, en zelfs mensen in de verre omtrek, als er bijvoorbeeld sprake is van vrijkomende giftige stoffen. Daarom hanteren de landelijke en de gemeentelijke overheid strenge voorschriften voor het ontwerp, de inrichting en de bouw van een (bedrijfs)pand. Daarom is het belangrijk om alle risico's en regels rondom veilig werken en brandveiligheid te kennen.

Algemeen

- Houd vluchtwegen en branddeuren altijd vrij en check of dit het geval is in je werkomgeving.
- Het is niet toegestaan te roken op de werkplek.
- Laat ingeschakelde elektrische apparaten niet onbeheerd achter, trek na gebruik de stekker(s) uit de contactdozen of schakel de hoofdschakelaar uit.
- De Monumentenwachters dienen allemaal een gekeurde schuimblusser in de auto te hebben.

Wat te doen bij brand?

Eigen veiligheid voorop.

Stop direct met alles wat je aan het doen bent. Alarmeer vervolgens iedereen die in het pand aanwezig is en probeer zo min mogelijk rook in te ademen.

Probeer de situatie in te schatten.

Kijk of de brand zich nog in een beginstadium bevindt en of deze nog te blussen is met behulp van een brandblusser of blusdeken. Indien je ervoor kiest om zelf te gaan blussen, doe dit dan snel en volg de instructies die op het blusmiddel staan vermeld. Kijk alvast goed naar welke vluchtroute je kunt gebruiken en blijf rustig. Indien je op een etage bent kan een vluchtladder een ideale oplossing zijn om veilig te vluchten, dit reduceert de kans op brandwonden en het inademen van rook aanzienlijk. Denk je de brand niet te kunnen blussen, verlaat dan zo snel mogelijk het pand.

Sla alarm en informeer betrokkenen.

- Bel 112, vraag naar de brandweer en geef duidelijke instructies.
- Geef het adres waar je bevindt.
- Beschrijf de brand en de omstandigheden zo helder mogelijk.
- Geef bij de centralist aan met hoeveel mensen je in het pand aanwezig bent en of je vermoedt dat er nog mensen binnen zijn.
- Informeer de burens, zodat ze weten wat er aan de hand is.
- Ga het pand niet meer in: rook is giftig.
- De brandweer arriveert gemiddeld binnen 5 tot 8 minuten.
- Geef als de brandweer arriveert aan of er nog mensen in het pand aanwezig zijn.

EHBO

De Arbowetgeving omtrent eerste hulp bij ongevallen (EHBO) verplicht werkgevers te zorgen voor voldoende doelmatige hulpmiddelen bij eerste hulp. Iedere wachter dient een goed uitgeruste EHBO-doos in de auto voorhanden te hebben. Deze EHBO-doos dient jaarlijks gecontroleerd en eventueel aangevuld te worden. Advies is altijd een kleine EHBO-kit mee te nemen tijdens een inspectie.

Fysieke belasting

Iedere werknemer heeft met fysieke belasting te maken, maar het wordt pas een probleem als de belasting te hoog of juist te laag is. Langdurige blootstelling aan fysieke overbelasting kan leiden tot klachten, ziekteverzuim en zelfs tot beroepsziekten aan gewrichten, spieren, pezen of banden. Fysieke onderbelasting verhoogt het risico op ernstige aandoeningen, zoals diabetes type II, depressieve klachten en hart- en vaatziekten.

Een periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek (PAGO) of een periodiek medisch onderzoek (PMO) kan preventief ingezet worden om de gevolgen van lichamelijke belasting inzichtelijk te maken. De bedrijfsarts kijkt dan of je gezondheidsproblemen heeft door het werk. De werkgever is verplicht een dergelijk onderzoek aan te bieden. Je bent niet verplicht hieraan deel te nemen.

Tillen en dragen

Werknemers die (bijna) dagelijks zwaar tillen hebben een grote kans op (blijvende) rugklachten. Het is daarom belangrijk om deze vorm van fysieke belasting zo veel mogelijk te beperken of op een verantwoorde manier uit te voeren. Werkgevers zijn verplicht om maatregelen te treffen zodat tillen of dragen geen gezondheidsrisico's met zich meebrengt. Een voorbeeld hiervoor het gebruik van aluminium ladders.

Duwen en trekken

Het duwen of trekken van voorwerpen – ook als deze op wielen staan – vraagt veel energie en kan tot fysieke overbelasting leiden, met name schouderklachten. Het is daarom belangrijk om te zorgen voor het juiste materiaal en om op een verantwoorde manier te werken.

Trillingen en schokken

Trillingen van apparatuur en machines werken door op het lichaam, waardoor gezondheidsklachten kunnen ontstaan aan rug, schouders en armen. Het gebruik van handschoenen kan trillingen deels absorberen.

Repeterende handelingen

Onder repeterende handelingen worden relatief kortdurende bewegingen verstaan die zich voortdurend op nagenoeg dezelfde wijze herhalen, meer dan twee maal per minuut. Deze handelingen kunnen een risico met zich meebrengen als zij gedurende minimaal 2 uur per dag of minimaal 1 uur achter elkaar uitgevoerd worden. Afwisseling van taken is een manier om dit te voorkomen.

Staan werk

Werknemers die hun werkzaamheden voornamelijk staand verrichten en daarbij weinig lopen, kunnen op den duur gezondheidsklachten krijgen, zoals problemen met de doorbloeding, rugklachten of klachten aan de heupen, knieën en/of voeten. Het aannemen van verschillende houdingen, het staan afwisselen met zitten bevordert de doorbloeding en kan bijdragen aan het voorkomen van klachten.

Werkhoudingen

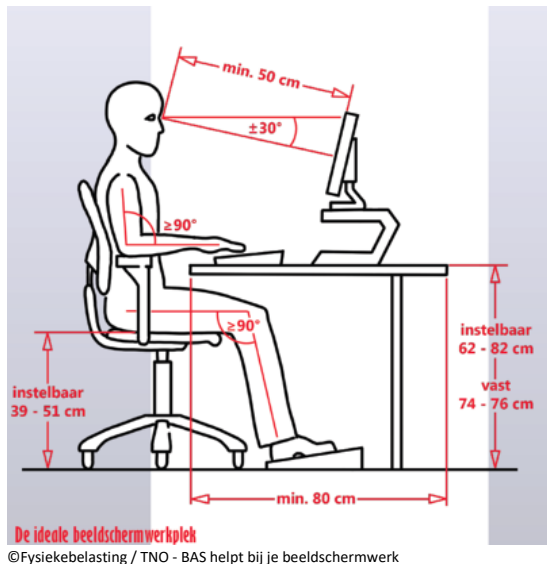
Werknemers die vaak of lang achter elkaar in ongezonde werkhoudingen werken, hebben meer kans op (blijvende) klachten of beroepsziekten aan spieren, pezen, banden of gewrichten. Denk bij ongezonde werkhoudingen aan gebukt werken, met geheven armen of geknield werken. Hierbij worden spieren en pezen lang of sterk aangespannen. Ook kunnen houdingen waarbij de uiterste gewrichtsstand wordt ingenomen, zorgen voor spanning op pezen, banden en spieren. Zo kan werken in ongezonde werkhoudingen leiden tot vermoeidheid of zelfs tot schade. Daarom is het belangrijk om deze vorm van lichamelijke belasting zo veel mogelijk te beperken door houdingen af te wisselen.

Voorschriften werkplek

- Beeldscherm en toetsenbord mogen niet aan elkaar vastzitten bij gebruik van meer dan 2 uur.
- Bij het gebruik van een laptop moet een los beeldscherm of toetsenbord kunnen worden gebruikt.
- De werkplek, zowel bureau, bureaustoel en beeldscherm, moet in hoogte verstelbaar zijn.
- De werkplek moet voldoen aan de NEN-normen, zie arboportaal.nl.
- Het beeldscherm moet van goede kwaliteit zijn en het scherm mag niet spiegelen.
- Er moet voldoende verlichting zijn op de werkplek.
- Het contrast tussen het beeldscherm en de omgeving moet goed zijn afgesteld.
- Werknemers moeten gebruik kunnen maken van hulpmiddelen, zoals een documenthouder en gebruikersvriendelijke software.

Ideale werkhouding

Om gezondheidsklachten aan armen, nek en schouders zo veel mogelijk te beperken, wordt geadviseerd beeldschermwerk voldoende af te wisselen met andere taken. Neem in ieder geval na twee uur beeldschermwerk een pauze. Bij gebruik van een laptop wordt geadviseerd na een uur een pauze nemen. Daarnaast is het verstandig om regelmatig je ogen van het beeldscherm af te halen en even in de verte te kijken. Onderstaand een afbeelding van de optimale inrichting van je werkplek.

Geluid

Te veel geluid kan het gehoor beschadigen. Zo erg dat het kan leiden tot lawaaislechthorendheid, een gehoorbeschadiging die niet meer geneest. Geluidsoverlast kan voorkomen tijdens het werken in kerktorens. Om werknemers te beschermen tegen lawaaislechthorendheid moeten werkgevers de plaatsen en werkzaamheden inventariseren waar dit gevaar zich voordoet en maatregelen treffen. Daarnaast dient de werkgever geschikte PBM's beschikbaar te stellen.

Wetgeving geluid

Werkgevers zijn volgens de wet verplicht om (gehoor)schade bij hun personeel te voorkomen. Ook werknemers zelf hebben verplichtingen.

De wet kent de volgende regels over geluid op de werkplek:

- Bij blootstelling aan een dagelijkse dosis boven de 80 dB(A) moet de werkgever gehoorbeschermers beschikbaar stellen.
- Bij dagelijkse blootstelling aan een dosis boven de 85 dB(A) zijn werknemers verplicht om gehoorbeschermers te dragen.
- Bij blootstelling boven de 85 dB(A) moet een plan van aanpak worden gemaakt.
- Als de grenswaarde van 87 dB(A) wordt overschreden (gemeten in het oor, dus rekening houdend met de gehoorbeschermers), moet er direct voor gezorgd worden dat het geluid onder deze grenswaarde wordt gebracht.
- Werkgevers moeten hun personeel voldoende voorlichten over de gevaren van geluid.
- Werknemers hebben recht op een gehoortest om vast te stellen dat de getroffen maatregelen effectief zijn.

Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM)

Om veilig te kunnen werken hebben individuele werknemers persoonlijke bescherming nodig. Een persoonlijk beschermingsmiddel is een uitrusting die bestemd is om mensen te beschermen tegen een of meer risico's die de veiligheid en gezondheid kunnen bedreigen. Het persoonlijk beschermingsmiddel wordt gedragen of vastgehouden door een persoon. Ook aanvullingen of accessoires kunnen een persoonlijk beschermingsmiddel zijn. Beschermingsmiddelen die gericht zijn op onder meer vitale onderdelen als hoofd, ogen, oren, handen en voeten kunnen het risico op (blijvend) letsel aanzienlijk verminderen.

In de Arbowet is vastgelegd dat een werkgever een persoonlijk beschermingsmiddel moet verstrekken dat voldoet aan de eisen van het [Warenwetbesluit persoonlijke beschermingsmiddelen 2018](#) (*Wetten.nl - Regeling - Warenwetbesluit persoonlijke beschermingsmiddelen 2018 - BWBR0040828*, 2018e). Dit Warenwetbesluit is gebaseerd op Europese regelgeving. Een persoonlijk beschermingsmiddel dat aan de eisen voldoet, moet een CE-markering hebben, zie Europese Verordening (EU) 2016/425 (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2017b). In deze wetgeving worden regels gesteld waaraan een persoonlijk beschermingsmiddel moeten voldoen. Deze zijn in de hele Europese Unie gelijk, ze gaan over het ontwerpen en maken van persoonlijke beschermingsmiddelen en regelt dat ze in de EU zonder belemmeringen verhandeld kunnen worden.

Essentiële gezondheids- en veiligheidseisen

Alle persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM) moeten voldoen aan de essentiële gezondheids- en veiligheidseisen die erop van toepassing zijn. Ze staan omschreven in een van de bijlagen van de Europese Verordening (EU) 2016/425 (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2017b). Er zijn eisen die altijd van toepassing zijn, zoals:

- Een persoonlijk beschermingsmiddel moet passende bescherming geven tegen het risico waar het voor bedoeld is.
- Degene die het PBM gebruikt moet het werk normaal kunnen uitvoeren met een passende en zo goed mogelijke bescherming.
- Er moet geen risico of hinder ontstaan voor degene die het beschermingsmiddel gebruikt.

Daarnaast zijn er aanvullende eisen die voor een bepaald type persoonlijk beschermingsmiddel gelden, bijvoorbeeld:

- Als een PBM aan veroudering onderhevig is, moet de fabrikant aangeven wanneer het gemaakt is en wanneer het voor het laatst gebruikt mag worden.
- Persoonlijke beschermingsmiddelen die bedoeld zijn om in een explosieve omgeving te gebruiken, mogen geen vonken veroorzaken.

Drie risicocategorieën

Persoonlijke beschermingsmiddelen zijn ingedeeld in drie risicocategorieën, gebaseerd op de ernst van het risico. Als een persoonlijk beschermingsmiddel bescherming biedt tegen meer dan één risico, wordt het ingedeeld in de hoogste categorie die van toepassing is. Op welke wijze de fabrikant van het persoonlijk beschermingsmiddel moet aantonen dat het aan de eisen voldoet, verschilt per categorie. Dit is in de wet vastgelegd.

Categorie 1

Persoonlijke beschermingsmiddelen tegen minimale risico's. Dit zijn persoonlijke beschermingsmiddelen die beschermen tegen:

- Oppervlakkig mechanisch letsel.
- Contact met vrij onschadelijke schoonmaakmiddelen of langdurig contact met water.
- Contact met warme oppervlakken van niet meer dan 50 °C.
- Schade aan de ogen als gevolg van blootstelling aan zonlicht (anders dan tijdens observatie van de zon).
- Weersomstandigheden die niet extreem van aard zijn.
- Werkkleding die niet belemmerend of gevaarlijk is tijdens de uitvoering van de werkzaamheden.

Voorbeelden van persoonlijke beschermingsmiddelen uit risicoklasse 1 zijn een zonnebril, regenkleding en eenvoudige tuinhandschoenen.

Categorie 2

Persoonlijke beschermingsmiddelen tegen middelhoge risico's, die niet genoemd worden bij categorie 1 en 3. De meeste persoonlijke beschermingsmiddelen vallen onder deze categorie. Voorbeelden zijn veiligheidsschoenen en een veiligheidshelm.

Categorie 3

Persoonlijke beschermingsmiddelen tegen risico's die zeer ernstige, onomkeerbare gevolgen kunnen hebben. Deze hebben betrekking op:

- Stoffen en mengsels die gevaarlijk zijn voor de gezondheid.
- Ademlucht met te weinig zuurstof.
- Schadelijke biologische agentia.
- Ioniserende straling.
- Warme omgeving met effecten die vergelijkbaar zijn met die van een luchttemperatuur van minstens 100 °C.
- Koude omgeving met effecten die vergelijkbaar zijn met die van een luchttemperatuur van -50 °C of minder.
- Naar beneden vallen van grote hoogte.
- Elektrische schok en onder spanning werken.
- Verdrinking.
- Snijwonden door kettingzagen.
- Hogedrukstralen.
- Schotwonden of messteken.
- Schadelijk lawaai.

Een voorbeeld is een harnasgordel: een uitrustingsstuk dat bescherming biedt tegen vallen van grote hoogten.

Gebruiksvoorschriften en technische documentatie

In de regelgeving is vrij uitgebreid omschreven welke informatie bij een persoonlijk beschermingsmiddel meegeleverd moet worden. De fabrikant is hier verantwoordelijk voor. De werkgever is verplicht om PBM's ter beschikking te stellen aan de werknemer. De kosten hiervan komen ten laste van de werkgever. De werkgever die het PBM verstrekt, heeft een eigen verantwoordelijkheid om de juiste informatie en instructie over het gebruik van het beschermingsmiddel aan de werknemer te verstrekken.

De werknemer ten slotte, is zelf ook verantwoordelijk voor een juist gebruik van het persoonlijk beschermingsmiddel.

Zie voor een meer uitgebreide uitleg over de wettelijke eisen waar een persoonlijk beschermingsmiddel aan moet voldoen het Arboportaal, '[Wat staat er in de wet over persoonlijke beschermingsmiddelen](#)' (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2022b).

Toezicht en handhaving

De Nederlandse Arbeidsinspectie houdt toezicht op het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen en op de veiligheid en kwaliteit van deze middelen. Als het gebruik van de persoonlijk beschermingsmiddelen niet in orde is, kunnen de fabrikant, de werkgever en de werknemer in overtreding zijn. Zie ook Warenwetbesluit persoonlijke beschermingsmiddelen 2018 (*Wetten.nl - Regeling - Warenwetbesluit persoonlijke beschermingsmiddelen 2018 - BWBR0040828*, 2018e) en de [Arbeidsomstandighedenwet](#).

Verschillende soorten persoonlijke beschermingsmiddelen

Er bestaan veel PBM's die bescherming bieden tegen verschillende risico's. Persoonlijke beschermingsmiddelen die op het eerste gezicht hetzelfde lijken, kunnen toch verschillend zijn omdat ze niet tegen hetzelfde risico beschermen. Hieronder een opsomming met een verwijzing naar Arboportaal.nl voor meer informatie:

- [ademhalingsbescherming](#)
- [beschermende kleding](#)
- [gezichtsbescherming \(gelaatsbescherming\)](#)
- [handbescherming](#)
- [hoofdbescherming](#)
- [oogbescherming](#)
- [gehoorbescherming](#)
- [valbeveiliging](#)
- [voetbescherming \(werkschoenen\)](#)

Het is altijd belangrijk na te gaan of het persoonlijk beschermingsmiddel dat je wilt gebruiken, ook daadwerkelijk geschikt is om je te beschermen tegen de risico's van die specifieke werkzaamheden.

Bijzonderheden openbare weg

Je lost bij voorkeur op een gemarkeerde losplaats of markeert deze zelf, bijvoorbeeld met pionnen. Bij het lossen op de openbare weg zorg je voor je eigen veiligheid en die van de medeweggebruiker. Denk hierbij aan het regelen van wegafzettingen, het geven van verkeersaanwijzingen of de inzet van een verkeersregelaar. De werkgever zorgt voor de middelen om de weg af te zetten.

Psychosociale arbeidsbelasting (PSA)

Volgens de Arbwet (*Wetten.nl - Regeling - Arbeidsomstandighedenwet - BWBR0010346*, z.d.-b) valt werkdruk onder '[psychosociale arbeidsbelasting](#)' (*Wetten.nl - Regeling - Arbeidsomstandighedenwet - BWBR0010346*, z.d.-c). Er zijn meerdere vormen van PSA die kunnen leiden tot werkstress. Hierbij valt te denken aan:

- Werkdruk.
- Ongewenst gedrag.
- Seksuele intimidatie.
- Agressie.
- Geweld.
- Pesten.

De [handreiking Psychosociale arbeidsbelasting \(PSA\)](#) geeft handvatten over het herkennen van PSA en biedt praktische oplossingen om de verschillende vormen van PSA te voorkomen of verminderen.

Solo inspectie

Solo werk kan alleen plaatsvinden als objecten worden ingeschaald op een laag-risico. Dit betekent dat er geen steigers zijn en er geen noodzaak is voor het dragen van een harnas. Je dient over een mobiele telefoon te beschikken in geval van nood. Per object dien je een inschatting te maken van de risico's die verbonden kunnen zijn aan solo en veilig uitvoeren van de werkzaamheden.

Het strekt tot de aanbeveling een valpieper te gebruiken bij solo werkzaamheden. Een valpieper waarschuwt als er een aantal minuten niet wordt bewogen. De pieper geeft een signaal af zodra er te lang niet wordt bewogen. Indien de drager niet reageert op dit signaal, worden de hulpdiensten automatisch ingeschakeld.

Transport en transportmiddelen

Een bedrijfswagen wordt door de Arboret gezien als een normale werkplek waarop de Arboretregels van toepassing zijn. In de bedrijfswagen moet een gekeurde brandblusser, een EHBO-doos, een gevarendriehoek en een fluoriserend hesje aanwezig zijn.

Vertrouwenspersoon

Werkgevers zijn vanuit de Arboret wettelijk verplicht een veilige werkomgeving te bieden aan werknemers. Daar hoort bij dat er aandacht is voor psychosociale arbeidsbelasting (PSA). De vertrouwenspersoon kan hierin een belangrijke rol spelen. Werkgevers dienen zelf een (externe) vertrouwenspersoon aan te stellen en kenbaar te maken hoe deze te bereiken is.

Een werknemer kan altijd contact opnemen met een vertrouwenspersoon als er sprake is van ongewenste omgangsvormen zoals discriminatie, (seksuele) intimidatie, agressie en pesten, zonder dat de leidinggevende hierover wordt ingelicht. De vertrouwenspersoon biedt opvang en begeleiding aan werknemers, analyseert en adviseert en kan verwijzen naar professionele hulpverleners.

Een vertrouwenspersoon heeft geheimhoudingsplicht, de gesprekken zijn vertrouwelijk. De vertrouwenspersoon is er dus als luisterend oor voor de werknemer. Maar hij biedt ook ondersteuning bij het bespreekbaar maken van het probleem binnen de organisatie. De vertrouwenspersoon verlaagt de drempel voor het aankaarten van problemen.

Weersomstandigheden

Weersomstandigheden zijn van invloed op het veilig werken op en in een gebouw. Daarnaast is jezelf beschermen tegen weersinvloeden van belang.

Werken in besloten ruimtes

Tijdens inspecties dienen soms besloten ruimtes te worden betreden. Deze ruimtes hebben meestal een beperkte bewegingsruimte, geen of weinig daglicht, slechte verlichting, geen of weinig ventilatie, kans op zuurstoftekort, mogelijke aanwezigheid gevaarlijke stoffen, beperkte toegankelijkheid en weinig vluchtmogelijkheden. Gevaren die kunnen optreden zijn verstikking, bedwelming, vergiftiging en brand- en explosiegevaar.

Het betreden van een besloten ruimte kan onder de volgende voorwaarden als:

- werken in de ruimte noodzakelijk is;
- de vloer draagkrachtig is;
- de afmeting van de toegang tot de kruipruimte in combinatie tot de hoogte geschikt is voor het betreden, ontsnappen en redden;
- er voldoende licht in de ruimte is;
- er voldoende bewegingsruimte is;
- de ruimte schoon en droog is;
- er een veilige atmosfeer is;
- er sprake is van risicovolle werkzaamheden;
- er adequaat hulp kan worden verleend bij calamiteiten.

Advies is om bij het betreden van een besloten ruimte altijd gebruik te maken van een manwacht. Dit is een persoon die buiten de ruimte toezicht houdt jouw veiligheid en die van de omgeving.

Zon en warmte

Te lange blootstelling aan direct zonlicht op de blote huid kan schadelijk zijn. Het is daarom van belang beschermende maatregelen te treffen. Denk aan het smeren van zonnebrand, gebruik van een zonnebril, dragen van de juiste kleding, bescherming van de nek tegen een zonnesteek, het opzoeken van schaduwplekken en/of het indelen van de werkdag en -plek afhankelijk van de zon en warmte. Er kunnen ook onveilige situaties ontstaan doordat de temperatuur van dakbedekkingen door de zon hoog kan oplopen. Het inspecteren van daken kan dan onverantwoord zijn, dit geldt ook voor kapruimten.

Gebruik altijd je gezonde verstand, weest bewust van de risico's en check regelmatig je huid op afwijkingen. Meer weten over werken in de zon, kijk op [Arboportaal.nl](https://www.arboportaal.nl).

Neerslag

Tijdens of na neerslag kunnen daken en goten mogelijk niet veilig te bereiken zijn. Denk hierbij aan gladheid door algen of een waterfilm op harde ondergronden. Bij vorst (gladheid), hagel en sneeuw kan dit leiden tot zeer gevaarlijke werkomstandigheden. Het is belangrijk om voor en tijdens een inspectie na te gaan of de werkomstandigheden nog veilig zijn.

Lage temperaturen

Lage temperaturen hebben invloed op de gezondheid. Denk hierbij aan werken in de buitenlucht, maar ook in onverwarmde ruimtes. Om de omgevingstemperatuur aangenamer te maken kan gedacht worden aan het afschermen van de werkplek tegen kou, wind of neerslag. Daarnaast kan het dragen van meerdere lagen kleding bescherming bieden tegen kou. Ook kan pauzeren in een warme omgeving het comfort verhogen.

Wind

Er is in de Arbowetgeving niets geregeld ten aanzien van werken bij harde wind. Bij ongunstige weersomstandigheden zal in overleg bepaald worden welke en hoe werkzaamheden veilig kunnen worden uitgevoerd. Zorg dat materiaal niet kan wegwaaien en steigers en trappen gezekerd zijn tegen wegwaaien. Vanaf windkracht 6 mag je geen gebruik maken van rolsteigers, hangsteigers, werkbakken, hoogwerkers en ladders. Daarnaast mag je bij deze windkracht tot maximaal 10 meter werken op hoogte. Vanaf windkracht 9 zullen buitenwerkzaamheden worden gestaakt.

Werken met elektrisch (hand)gereedschap

Het werken met elektrisch (hand)gereedschap brengt risico's met zich mee, zoals:

- Elektrocutiegevaar, er bestaat een kans dat elektrische stroom door het lichaam heen gaat, bijvoorbeeld door een kapotte behuizing of een kapotte draad van het elektrische gereedschap.
- De kracht van het elektrische gereedschap kan mensen verwonden doordat er niet voorzichtig met het gereedschap wordt omgegaan.
- Er bestaat een kans op brandwonden door het overslaan van vonken.
- Vonken van elektrisch gereedschap kan explosieve mengsels ontsteken.

Algemene veiligheidsrichtlijnen voor elektrisch handgereedschap

De volgende algemene veiligheidsrichtlijnen zijn van toepassing op het veilig werken met elektrisch handgereedschap:

- Gebruik geen elektrisch handgereedschap in een omgeving waar explosieve mengsels (kunnen) ontstaan.
- Gebruik geen elektrisch handgereedschap om te werken aan een installatie die onder elektrische spanning staat.
- Elektrisch handgereedschap dat professioneel, dus bedrijfsmatig, wordt gebruikt dient minimaal 1 keer per jaar gekeurd te worden door een erkende keuringsinstelling.
- Bij elektrisch handgereedschap met een acculader moet de acculader eveneens 1 keer per jaar gekeurd worden.
- Elektrische handgereedschappen die werken op 220 volt moeten zijn voorzien van een dubbele isolatie. Dit kan je herkennen aan een symbool dat bestaat uit twee vierkantjes die in elkaar passen.
- Gebruik elektrisch handgereedschap op de juiste manier en voor de juiste klus.
- Probeer nooit defect elektrisch gereedschap te repareren als je daarvoor niet bevoegd en onvoldoende voor opgeleid bent.
- Gebruik geen defect elektrisch gereedschap.
- Gebruik ook geen elektrisch gereedschap dat is afgekeurd.
- Zorg dat je elektrisch gereedschap niet nat wordt.
- Berg elektrisch gereedschap goed en veilig op.

Werken met gevaarlijke stoffen

Werken met gevaarlijke stoffen kan mogelijk een gevaar opleveren voor de veiligheid en gezondheid van werknemers of schade veroorzaken aan het milieu. Deze stoffen kunnen zitten in verpakte producten, zoals schoonmaakmiddelen, katten, verven en smeermiddelen. Ook kunnen gevaarlijke stoffen tijdens het werk ontstaan. Voorbeelden hiervan zijn lasrook, hout- en kwartsstof en dieselmotoremissie.

Iedere gevaarlijke stof kent specifieke gebruiksvoorwaarden. Werknemers die met gevaarlijke stoffen werken zijn verplicht de instructies van de gebruiksvoorwaarden uit de veiligheidsinformatiebladen (VIB) nauwkeurig te volgen. De VIB's dienen aanwezig te zijn op de werkplek. Ook moeten eventueel aanvullende instructies van de werkgever worden opgevolgd. Het uitgangspunt is dat de je geen gevaarlijke stoffen in je bedrijfsauto hebt.

Risico gevaarlijke stoffen

Fysiek gevaarlijk.

- explosief, brandgevaarlijk, oxideren, gas onder druk, reactief, reactief, zelf-ontbrandend, zelf-verhittend, oziderend, reactief na contact met water en/of peroxiden.

Gezondheidsgevaarlijk.

- acuut giftig, corrosief/irriterend voor de huid, schadelijk voor ogen, allergie inducerend (voor longen of huid), mutageen, kankerverwekkend, giftig voor de voortplanting, giftig voor een bepaald orgaan (na één of meerdere blootstellingen) en gevaarlijk bij inademing.

Milieugevaarlijk.

- gevaarlijk voor watermilieu en gevaarlijk voor ozonlaag, beide op lange of korte termijn.

Maatregelen om risico's te beperken

- Bronmaatregelen: bijvoorbeeld een gevaarlijke stof vervangen door een minder gevaarlijke stof.
- Vrijkomen stof tegengaan of beperken: bijvoorbeeld werken in een gesloten systeem.
- Individuele organisatorische maatregelen: bijvoorbeeld zorgen voor roulatie in het team.
- Persoonlijke beschermingsmiddelen: bijvoorbeeld zorgen dat iemand met handschoenen en adembescherming werkt.

Werken op hoogte

Valbeveiliging

De meest voorkomende oorzaak van een arbeidsongeval is valgevaar.

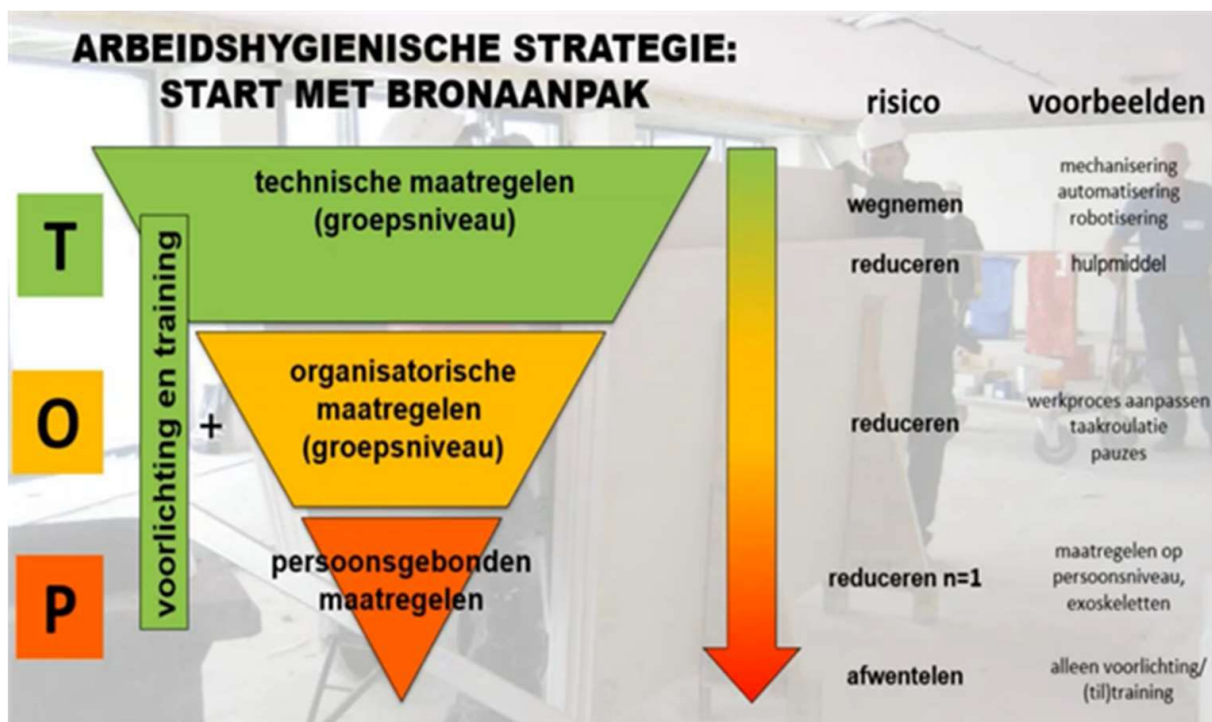
Op een werkplek waar het gevaar bestaat van hoogte te vallen, moeten maatregelen worden genomen. Dit moet in ieder geval bij een hoogte van 2,50 meter of hoger. Echter als sprake is van een risico op vallen bij een hoogte onder de 2,50 meter moeten er ook maatregelen worden getroffen. Valbeveiliging maakt onderdeel uit van het veilig werken op hoogte. In hoofdstuk 4.2 valbeveiliging van het inspectiehandboek wordt uitgebreid stilgestaan bij de risico's, maatregelen en het gebruik van valbeveiliging.

Toegangs- en positioneringstechnieken met lijnen

Objecten die gedeeltelijk enkel bereikbaar zijn door middel van touwtechnieken, komen in aanmerking voor toepassing van inzet van touwtechnieken. Om bepaalde onderdelen van een object te kunnen bereiken kan er voor worden gekozen de onderdelen te benaderen door middel van het inzetten van touwtechnieken.

Voorafgaand dient de arbeids-hygiënische strategie in acht te worden genomen. In onderstaande volgorde:

- Kan het object worden aangepakt?
- Kan het onderdeel door middel van inzet van collectieve maatregelen bereikt worden?
- Kunnen er individuele maatregelen worden toegepast?
- Als laatste mogelijkheid is het gebruik van PBM's.

Indien het niet anders kan zal inzet van touwtechnieken noodzakelijk zijn. Hierbij dient aan de volgende voorwaarden te worden voldaan;

- Touwtechnieken wordt altijd door twee daartoe competente personen uitgevoerd.
- De uitvoerende wachters dienen aantoonbaar competent zijn. Zij worden door middel van scholing en training van touwtechnieken en redden van hoogte uitgerust met de benodigde vaardigheden.
- Behalve de jaarlijkse herhalingscursus worden er voldoende inspecties ingepland om de vaardigheden te onderhouden, hiervoor worden mogelijk objecten gekozen die tevens gedeeltelijk bereikbaar zijn met een hoogwerker.
- De uitvoerende wachters zijn geoefend in het gebruik van alle materialen, die ze tijdens de werkzaamheden gebruiken. Het gebruik hiervan geschiedt volgens het trainingsprotocol.
- Werk volgens de voorschriften van de fabrikant van de materialen.
- Het klimmateriaal dient te zijn geregistreerd en gekeurd (max 1 jaar tussen de keuringen).
- Het materiaal dient correct te worden onderhouden.
- Vooraf dient een Taak Risico Analyse (TRA) met reddingsplan te worden opgesteld. Daarin worden Rig-to-rescue en/of touwtechnieken benoemd als onderdelen van het protocol.
- Een TRA wordt beoordeeld en ondertekend door de arbo-medewerker/teamleider voorafgaand aan de werkzaamheden.
- Vooraf dient een Last minute risico analyse (LMRA) te worden uitgevoerd.
- Zorg dat je leidinggevende en/of het kantoor op de hoogte is van de werkzaamheden.
- Zorg dat iedereen in en om het pand op de hoogte is van de werkzaamheden.
- Zet de omgeving, indien nodig en mogelijk, (ruim) af.
- Maak goede werkafspraken met collega's.
- Zorg voor goede communicatie (indien nodig, portofoons).
- Zorg dat redding-sets, EHBO kits en mobiele telefoons binnen handbereik zijn.
- Arbeidsmiddelen en PBM's worden voor-, tijdens- en na gebruik geïnspecteerd op deugdelijkheid.
- Leg de procedures vast (deels vooraf en deels na afronding).

Ladders

Een hoog risico bij het werken op hoogte is het gebruik van ladders. De grootste gevaren zijn:

- Omvallen van de ladder.
- Zijdelings wegglijden van de ladder.
- Onderuitglijden van de ladder.
- Het breken van sporten of bomen.
- Misstappen door te korte of te weinig uitstekende ladders.

Hoe gebruik je een ladder veilig.

- Controleer voor gebruik of de ladder geen gebreken heeft.
- Plaats de ladder op een stevige en vlakke ondergrond.
- Zet de ladder onder een veilige hoek: 65° - 75°.
- Plaats metalen ladders op minimaal 2 meter afstand van onder spanning staande delen.
- Houd de toegang tot de ladder vrij van obstakels en blokkeer deuren of doorgangen achter de ladder.
- Borg je je ladder tegen wegglijden, zet hem vast met een ladderklem, quickgrip of lijmtang.
- Gebruik een ladder nooit met twee personen.
- Zorg dat de ladder tenminste 1 meter boven de plaats waar zij toegang toe geeft uitsteekt.
- Let op de maximale werkhoogte van de ladder, dit mag in overleg 7,5 meter bedragen.
- Gebruik je een opsteekladder, laat de delen dan minstens drie sporten overlappen.
- Klim altijd met het gezicht naar de ladder toe en je zwaartepunt recht boven de trede.
- Houd geen gereedschappen in je handen tijdens het klimmen, maar gebruik een gereedschapsgordel.
- Plaats je volledige voet op de trede en houd altijd drie contactpunten met de ladder.
- Sta liever niet hoger dan de vierde trede van boven. In professionele omgevingen is dit zelfs een van de voorschriften.
- Verplaats de ladder op tijd, zodat je nooit verder dan een meter hoeft te reiken.
- Laat de ladder niet onbeheerd in gebruiksstand achter, vooral met het oog op veiligheid voor anderen.
- Houd de ladder en je schoenen schoon en droog. Het dragen van stevige, slipvaste werkschoenen is aan te raden.

Abseilen/afdalen

In Nederland bestaat geen concrete wetgeving met betrekking tot afdalen. Veel bedrijven werken volgens de IRATA werkmethode. Deze werkmethode is in overeenstemming met de geldende Europese Richtlijnen voor het werken op hoogte maar wordt ook wereldwijd toegepast. IRATA staat voor International Rope Access Trade Association.

Tijdens het abseilen moet men altijd op twee punten geankerd zijn. Deze ankers moeten op 1.000 kilo worden afgetest. Mocht de hoofdlijn breken dan is er altijd nog een tweede lijn als back-up. De touwen waarmee gewerkt wordt (de werklijn en de valbeveiliging) moeten een veilige waarde van 300 kilo hebben en een breekwaarde van 3.000 kilo. Alle gereedschappen zijn verbonden aan het harnas zodat het gereedschap niet naar beneden kan vallen. Er moet altijd in teams van twee gecertificeerde abseilers gewerkt worden. Alle klim- en abseilmaterialen worden dagelijks geïnspecteerd en onderhouden.

Hoogwerkers

Voor het werken met hoogwerkers geldt dat deze alleen gebruikt mogen worden door personen vanaf 18 jaar. Daarnaast dient de werknemer aantoonbaar getraind te zijn om een hoogwerker te bedienen. Een hoogwerker moet voldoen aan de Europese Machinerichtlijn en gecontroleerd worden op gebreken voordat deze wordt gebruikt. De hoogwerker dient stabiel te zijn en mag niet op scheve ondergronden (max. 5 graden) gebruikt worden. De maximale toelaatbare werklast dient vooraf gecheckt te worden en mag nooit overschreden worden.

Drones

Drones kunnen bij het inspecteren van toegevoegde waarde zijn omdat blootstelling aan risicovolle werkzaamheden hiermee kunnen worden verminderd. Er zijn Europese regels voor het gebruik van drones waar men zich aan moet houden. Voor zakelijk gebruik dient er een vergunning te worden aangevraagd bij de [Inspectie Leefomgeving en Transport \(ILT\)](#). Daarnaast is bij het gebruik van drones ook de [Algemene verordening gegevensbescherming \(AVG\)](#) van toepassing.

Zodra er bij een inspectie gebruik wordt gemaakt van een drone dient de veiligheid van jezelf, omstanders en het luchtverkeer altijd voorop te staan.

Elektronische magnetische velden (EMV)

Het is altijd raadzaam om aan de gebouweigenaar te vragen of, en waar, er zenders op het gebouw aanwezig zijn. Daarnaast geeft het Antenneregister een overzicht van antenne-installaties in Nederland: www.antenneregister.nl. Daarin staan vrijwel alle vast opgestelde antenne-installaties met een zendvermogen groter dan 10 decibel watt (dBW).

Als er werkzaamheden in de buurt van een zender moeten worden verricht, moet de werkgever het risico laten beoordelen door een deskundige en de werknemers daarover instrueren. In het algemeen bestaat er geen gevaar voor te hoge blootstelling zolang men onder het laagste punt van de zender blijft. Dit geldt ook voor mobiele telefonie- of straalzenders zolang men aan de achterzijde buiten de zendbundel blijft.

Meer informatie over EMV op het werk is te vinden op site van de [RIVM](#) en het [arboportaal](#). Er is een [brochure \(https://www.rivm.nl/documenten/elektromagnetische-velden-bij-zendinstallaties\)](https://www.rivm.nl/documenten/elektromagnetische-velden-bij-zendinstallaties) voor werknemers die werkzaamheden verrichten aan, of in de buurt van, zendinstallaties te vinden op het [arboportaal](#).

Het functioneren van medische implantaten zoals pacemakers of insulinepompjes kan door sterke elektromagnetische velden worden verstoord. Aan werknemers met zulke implantaten moet bij de risicobeoordeling dus bijzondere aandacht worden besteed. Heb jij een dergelijk implantaat overleg dan met je werkgever.

Bijlagen

Bijlage 1: Taak Risico Analyse (TRA)

MONUMENTENWACHT
FRYSLÂN DRENTHE OVERIJSEL FLEVOLAND

Formulier: F 2.2

Datum: Januari 2020

Taak Risico Analyse (TRA)					
Opgesteld door:	Datum:	Omschrijving taak:		Bijzonderheden:	
R.Nijmeijer	12-04-2022	Werken met dakladders die niet voldoen aan de Europese norm		Ladders voldoen niet aan de Europese norm en worden alleen gebruikt om aangelijnd op te werken	
Activiteit	Materieel/gereedschap	Risico	Beheersmaatregel	PBM	Actie door:
Werken met dakladders op schuine en flauw hellende daken	Dakladders in een combinatie van → B-S150031 → B-S150034 Zoals geleverd door Bosman Ladders en aangepast door de firma Conradi	→ Laten vallen van de ladder → Verkeerd aanlijnen → Verkeerd handelen met het aanbrengen van de ladder	We werken met dakladders die niet voldoen aan de Europese norm. → Zorg dat, op het moment dat de dakladder het dak op word gewerkt, je aangelijnd bent. → De ladders mogen in de goot worden gezet of aan een dakhaak worden gehangen. → Er mag alleen op de ladder gewerkt worden als je bent aangelijnd aan een gecertificeerde haak of ankerpunt die gelijk is aan of hoger dan de	Tijdens het werk met de dakladders kan men gebruik maken van de (een combinatie van) de volgende PBM; → Harnasgordel → Y-lijn → Positioneringslijn → Zekeringslijn in combinatie met (carabine) haken → ASAP → ID → werkhandschoenen	De eerste (A-) wachter op het werk is verantwoordelijk voor de juiste werkwijze en dient hierop toe te zien.

Bronnen

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2020e, juli 24). *Arbowetgeving (Arbowet)*.

Arboportaal. <https://www.arboportaal.nl/onderwerpen/arbowetgeving>

Het inspectiehandboek voor monumenten - monumentenhandboek.nl. (2020f, juni 10).

monumentenhandboek.nl. <https://monumentenhandboek.nl/>

Wetten.nl - Regeling - Warenwetbesluit persoonlijke beschermingsmiddelen 2018 - BWBR0040828.

(2018e, april 21). <https://wetten.overheid.nl/BWBR0040828/2018-04-21>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2017b, juli 10). *Richtlijn 89/686/EEG, per 21 April*

2018 Verordening (EU) 2016/425 Persoonlijke beschermingsmiddelen. Externe bronnen | Arboportaal. <https://www.arboportaal.nl/externe-bronnen/publicaties/richtlijn-89-686-eeg-per-21-april-2018-verordening-eu-2016-425-persoonlijke-beschermingsmiddelen>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2022b, januari 24). *Wat staat er in de Wet over persoonlijke beschermingsmiddelen*. Persoonlijke beschermingsmiddelen | Arboportaal.

<https://www.arboportaal.nl/onderwerpen/persoonlijke-beschermingsmiddelen/wat-staat-er-in-de-wet-over-persoonlijke-beschermingsmiddelen>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2023b, augustus 9). *Toezicht en Handhaving*

Nederlandse arbeidsinspectie. Arboportaal. <https://www.arboportaal.nl/onderwerpen/nla>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2020f, november 13). *Verschillende soorten*

persoonlijke beschermingsmiddelen. Persoonlijke beschermingsmiddelen | Arboportaal. <https://www.arboportaal.nl/onderwerpen/persoonlijke-beschermingsmiddelen/verschillende-soorten-persoonlijke-beschermingsmiddelen>

Wetten.nl - Regeling - Arbeidsomstandighedenwet - BWBR0010346. (z.d.-b).

<http://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0010346&hoofdstuk=1&artikel=1>

Wetten.nl - Regeling - Arbeidsomstandighedenwet - BWBR0010346. (z.d.-c).

<http://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0010346&hoofdstuk=1&artikel=1>

Dossier: Psychosociale arbeidsbelasting (PSA). (z.d.). www.ser.nl.

<https://www.ser.nl/nl/thema/arbeidsomstandigheden/~/link.aspx?%5Fid=FDCB75C53CBC443BB45BB6C64BFD64CA&%5Fz=z>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2023b, april 26). *Kantoorwerkplekken.*

Arbeidsplaatsen | Arboportaal.

<https://www.arboportaal.nl/onderwerpen/arbeidsplaatsen/kantoorwerkplekken>

Home | IRATA International. (z.d.). <https://irata.org/>

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2024, 29 maart). *Drones (UAS).* Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). <https://www.ilent.nl/onderwerpen/drones>

Drones. (z.d.). Autoriteit Persoonsgegevens.

<https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/themas/cameratoezicht/drones>

Geocortex Viewer for HTML5. (z.d.). <http://www.antenneregister.nl/>

EMV op het werk. (z.d.). RIVM. <https://www.rivm.nl/elektromagnetische-velden/emv-op-werk>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2020, 3 februari). Elektromagnetische velden bij zendinstallaties. Brochure | Arboportaal.

<https://www.arboportaal.nl/documenten/brochure/2020/1/15/brochure-emv-zendinstallaties>

Illustratie voorzijde: Kwaliteitsadvies Twente.